

Crtice iz života moga oca

Ivan Jelić

Djetinjstvo

Otac mi se rodio kao prvo dijete od ukupno osmero, u ribarskoj obitelji Ante Jelića Mikulina "Njole" i Boške rođ. Ravkin.

Teška situacija zadesila je obitelj odlaskom hranitelja dida Njole u austrijsku "marinu" uoči I. svjetskog rata. Najstarije dijete, moj otac, imao je svega devet godina, a njegov did Šime "Kingin" šezdeset i jednu. Njih dvojica predstavljali su najspremnije muškarce u velikoj obitelji. Ribarski brod gajeta ima četiri velika vesla. Treba veslati! Ipak, nekako se preživljavalo. Slušajući očevu priču, mi djeca smijali smo se i rugali, tvrdeći da s devet godina veslo gajete nije mogao ni umočiti u more, a kamoli veslati.

Školski dani

Odlazak s otoka i domaćeg ognjišta u Zmajevičevo sjemenište u Zadru radi pohađanja klasične gimnazije bio je za njega velik šok, pojačan ne samo strogim internatskim režimom života nego i oskudicom. Nedjeljom bi išli na šetnju do Punte Bajlo, postrojani kao vojnici u dvored. Gradska dječurlija, uz urnebesni smijeh i ruganje, dobacivala bi im: "Popići – govnići!"

Studentski dani

Kad je dolazio na ljetne praznike u Mali Iž iz velikog svijeta (Zagreb, Beč), Ižani bi kimajući glavama znali reći: "Ke muškardin!" U staroj kući na Makovcu za njega je bila rezervirana "grbinja kamara", inače gostinska soba, u kojoj nitko nije boravio, tako da su mlađa braća i sestre (njih sedmero), bili pomalo zavidni i ljubomorni.

Dolazak do Iža i nije bio tako jednostavan, osobito od Zadra, koji je bio pod talijanskom upravom. Prevezao bi se brodom u Preko, gdje bi ručao u gostionici Mašinovih. Na jelovniku je bila isključivo janjetina, tako da bi konobar došao s jednostavnim pitanjem: "Ćete lešo, ol pečeno?" Poslije ručka zaputio bi se na "donju" stranu otoka Ugljana, kraj tvrđave Sv. Mihovila, u uvalu Svitlu, te vatrom dao

znak na Iž, s kojeg bi tada došla gajeta preuzeti putnika.

Did bi obično na Komoševi (luka Malog Iža) ispred našeg magazina krpao mreže, a kad bi stigao, moj otac bi mu se javio: "Bog, ćaće." Did bi, ne dignuvši glavu nastavio krpati, uz pripomenu: "Si doša?" "San", bio je kratki očev odgovor, i time je razgovor bio okončan. Morate znati da muškarci nisu smjeli javno pokazati svoje osjećaje jer to dolikuje samo ženama. Razgovor je morao biti jasan, kratak i jezgrovit, osobito kad se radilo o ribarenju i zapovijedima na brodu.

Liječnik opće prakse 1933. – 1941.

Nakon prve i kratke službe u Stankovcima, dolazi za općinskog liječnika u Novigrad. Načelnik općine, budući mu tast, a moj djed Šime Oštrić-Zekić, načelnikovao je teritorijem od Tribnja Mandaline u Podgorju (18 nautičkih milja od Novigrada) pa sve do istočnog kraja Pridrage (Zubčići – deset kilometara od Novigrada). Kopneni prijevoz bio je "karom" s konjskom zapregom, po lošim makadamskim cestama i putovima, a morski manjim brodom ili pak kaićem od bracerne na dva vesla do Mandaline (devet sati vožnje). Kako je otac bio sin ribara i vičan moru, to je i u praksi mogao pokazati svoju vještinu na brodu, iako je doživio i preživio brodolom – prevrtanje kaića na jedro, po jakoj buri. Od priča koje smo kao djeca slušali "naperenih ušiju", nastao je i zapis *Iz bilježnice općinskog liječnika, Zadarska revija, Zadar, 1973, br. 3-4, str. 281-289*. Najdraža nam je priča bila o pacijentu koji se zatekao u ambulanti previjajući se od bolova zbog opstipacije, i nakon višekratnog klistiranja "izmitraljirao" koštice trešanja, koje su pod silnim pritiskom frcale na sve strane ordinacije. Nakon svega, morao ih je sakupiti i prebrojiti, ukupno 1700 komada.

Nadalje, kako je zloćudna malarija harala čitavom Dalmacijom, kinin je bio spasonosan lijek. Njegovo značenje opstalo je i do vremena moga djetinjstva, nakon II. svjetskog rata, jer je izraz kinin značio lijek u tableti, bez obzira na vrstu. Jednostavno: "Dajte mi kinina!"

Jednom je otac za "ljutog" zimskog vremena išao u karu na kraj Pridrage, zbog hitne intervencije. Snijeg je "kijao" i puhala je levantara. Pokrio se debelim vunanim biljcem i "tandrkao" lošom cestom, tamo i natrag ukupno oko dvadeset kilometara. Cesta vijuga kroz polje mimo Sv. Martina i Sv. Mihovila, kroz Podanke, zamočvarene livade. Kada se napokon vratio kući promrzao i ozebao, zabrinuta mama dočekala ga je pitanjem kako je, videći da je "modar ko tukac" od studeni. On je samo izustio: "Pticeee...!!!", a na uzastopna mamina pitanja kakve ptice, stalno je ponavljao: "Pticeee...!!!", tako da se mama pobjerala za njegovo zdravlje. Tek kasnije, kada je malo došao k sebi, objasnio joj je da je na ledom i snijegom okovanim livadama oko Jezerina vidio nebrojeno puno ptica – vivaka, koji su se vjerojatno smrzavali kao i on.

Jedne zgrade na Badnju večer okupili su se svi u kući moga djeda Šime, cijela obitelj. Blizu polnoćke, u ugodnom raspoloženju oko stola, netko lupa na ulaznim vratima. Tko bi mogao biti? Pacijent koji traži hitnu intervenciju doktora. Otac siđe u "portun" s petrolejkom, otvori vrata, kad na vratima jedan seoski kicoš, koji da je povrijedio prst pri opaljivanju petardi. Otac mu je previo ranicu (jer zbilja se radilo o ranici koje je malo krvarila), a dotični ga ozbiljna glasa upita: "Recite mi, doktore, oće li ovo biti na uštrb moje lipote?" Zatečen, tata nije znao bi li mu "opalio jednu za uho" ili ga izgrdio, ali se suzdržao i vratio svečanoj večeri za stol, s "friškom" pričom. Svi su se nasmijali do suza.

II. svjetski rat

Na dan 13. travnja 1941. vratio se iz Šibenika, nakon kratke jugomobilizacije. Tri dana ranije proglašena je NDH. Na zgradi općine u Novigradu, u kojoj je stanovao i imao ordinaciju, vijala se talijanska zastava, a u predsoblju – čekaonici ordinacije – smjestili su se talijanski vojnici. Ušavši u stan, zagrlio je mamu i oboje su dugo plakali. Nedugo potom došao mu je karabinjerski brigadir Ingalla sa zahtjevom da osnuje Dopolavoro – fašističku stranku, a moja mama kao učiteljica da otvori talijansku pučku školu. Otac je rezolutno sve odbio. Talijanska uprava uskoro ga obavještava da smjesta napusti Novigrad ili će s mamom završiti u talijanskoj internaciji. Nakon sedmogodišnjeg službovanja u svojstvu općinskog liječnika, koji za svoj rad od općine nije dobio ni dinara, već samo urednu potvrdu o dugovanju općine prema njemu u iznosu od 100.000 dinara, morao je prisilno otići. Napustivši Novigrad u pratnji karabinjera, iskrcao se na Maslenici, koja je bila u NDH, i produžio za Zagreb s mamom, kamionom

punim namještaja. Na Rakovu potoku pred Zagrebom bila je opća pomutnja i prometni zastoj. Saznali su da su iz zatvora u obližnjem dvorcu Kerestincu pobjegli brojni komunistički aktivisti (14. srpnja 1941.), koje po okolnim šumama traže jedinice NDH. Jedan vojni dočasnik iz sela Paljuva prepoznao je svoju mamu, svoju učiteljicu i, skočivši na "papuču" vrata kamiona, izvukao ih iz tog meteža i dopratio u Zagreb.

Kakve su prilike bile u Dalmaciji okupiranoj od fašista, najbolje ilustrira činjenica da su svi muški članovi naše obitelji Oštrić – Zekić završili u zloglasnom koncentracijskom logoru Liparima.

Dana 7. lipnja 1942. iz aviona su bacani letci na općinska mjesta zadarskoga kraja, s popisom imena osoba koje će "biti bez daljeg strijeljane, a imovina će upisanih, Prefektovom odredbom, biti konfiskovana". Na tim letcima za općine Novigrad i Veli Iz nalaze se i imena mojih roditelja Romana i Zlate. (Slike 1 i 2: Letci)

Stekavši u Petrovaradinu čin domobranskog natporučnika, završetak teških ratnih godina otac je dočekao u Zagrebu, u Vojnoj bolnici na Kuniščaku (8. svibnja 1945. – ulazak partizana u Zagreb). Po kazni je "posuđen" Bosni i Hercegovini, upućen najprije u Kladanj, a potom u Tuzlu, u čijoj su okolici četnički odmetnici "operirali" do 1949. godine. Nije mu bilo lako, a ni mojoj majci sa mnom u Zagrebu očekujući sa strepnjom vijesti iz BiH.

Zadar – poratno razdoblje

Nakon godine provedene u BiH, vraća se u Zagreb na rtg-odjel Kliničke bolnice Rebro, ali odmah dobiva dekret Ministarstva narodnog zdravlja za odlazak u Zadar. Znanstvena karijera asistenta prof. dr. Kadrnke na Medicinskom fakultetu time je bila zaključena.

Zadar je bio gotovo savršen zemljom zbog učestalih zračnih napada "saveznika"; od konca 1943. godine (54 bombardiranja, od 2. studenoga 1943. do 31. listopada 1944., bačeno oko 900 tona bombi na oko 1 km površine centra grada). Središte poluotoka nestalo je. U Zadar se u tom času dolazilo gotovo isključivo po kazni. Ali narodna poslovice kaže: "Nije svako zlo za zlo." Otac se je vratio svojim korijenima. Nakon ukinuća hrvatske klasične gimnazije 1920. godine i progona iz grada, nakon više od četvrt stoljeća opet je "osvanuo" u Zadru, gradu s kojim je bio sudbinski vezan. U tom prvobitnom okruženju od svega oko 4000 duša stvorena je svojevrsna intelektualna, a nadasve kulturna jezgra, koja je dala pečat budućem razvoju grada. Kraj vagoneta, krampova i lopata na raščišćavanju ruševina, bujao je kulturni život. Uz primarni zadatak obnove zadarske

Spisak

stanovnika OPĆINE VELI IŽ koji su prešli pobunjenicima

Lica upisana u ovom spisku, čim budu uhvaćena, biće bez daljega strijeljana.

Njihove obitelji će biti smatrane taocima i neće se moći, iz nikakvog razloga, postići prijetnjom smrtno kazne udaljiti iz odlomka u kojem se nalazi njihovo boravište. Imovina će upisanih, Prefektovom odredbom, biti konfiskovana.

JELIĆ Romano di Antonio, nato a Ess piccolo il 1 maggio 1905, ex medico sanitario di Novegradi;

FILIPPOVICH Silvio di Simeone, nato a Ess Grande il 24 novembre 1913, elettricista;

SVORINIC Antonio di Matteo nato a Ess Grande il 26 maggio 1921, pescatore;

STOJVIC Alberto di Pasquale nato a Ess Grande il 4 luglio 1920, contadino;

BRCIC Milov di Tommaso nato a Ess Grande il 10 settembre 1919, pescatore;

PASSA Ugo di Mario, nato a Ess Grande il 20 novembre 1910, pescatore;

MERLIC Kusman fu Michele, nato a Ess Piccolo il 24 luglio 1911, pescatore;

MARELIC Giovanni di Giuseppe, nato a Ess Piccolo, di anni 24, pescatore;

DOVORCIC Vilme di Marco, nato a Ess Piccolo il 5 novembre 1916, pescatore;

LUKIN Mariano di Simeone, nato a Ess Piccolo il 8 novembre 1916, pescatore;

ROCCOV Milenko i Sante, nato a Ess Piccolo il 16 luglio 1921, pescatore;

ROCCOV Ante di Sante, nato a Ess Piccolo il 2 luglio 1920, pescatore;

LUKIN Rodolfo di Simeone, nato a Ess Piccolo il 19 marzo 1922, contadino;

MARTINOVIC Simeone di Simeone, nato il 4 maggio 1913, a Ess Piccolo, (Ess Grande), pescatore;

TOMAN Sime fu Simeone, nato a Ess Piccolo il 10 settembre 1912 (Ess Grande), pescatore;

Oni koji se do 22 juna provate u odlomak iz kojeg su se udaljili i prikažu pokoravajući se mjesnim policijskim snagama, biće, osim ako ne budu morali odgovarati direktno i lično za druga krivična djela, oslobođeni od kazne za krivično djelo sudjelovanja u oružanim četama ili njihovog organizovanja i biće, takođe, oslobođeni od sankcija koje se odnose na njihove obitelji i imovinu.

7 Juna 1 942-XX

Slika 1.

SPISAK

stanovnika OPĆINE NOVIGRAD koji su prešli pobunjenicima

Lica upisana u ovom spisku, čim budu uhvaćena, biće bez daljega strijeljana.

Njihove obitelji će biti smatrane taocima i neće se moći, iz nikakvog razloga, postići prijetnjom smrtno kazne udaljiti iz odlomka u kojem se nalazi njihovo boravište. Imovina će upisanih, Prefektovom odredbom, biti konfiskovana.

IVANDIC Stefano di Stefano, nato a Possedaria, il 6 ottobre 1926, contadino;

KLANAS Juco fu Matteo, nato a Possedaria il 23 marzo 1902, contadino;

IVANDIC Antonio di Giacomo, nato a Possedaria il 30 luglio 1926, contadino;

BUTERIN Nicolò di Francesco, nato a Novegradi il 25 febbraio 1909, ex segretario comunale;

BRADIC Antonio fu Francesco, nato a Novegradi il 2 luglio 1903, bracciante;

ROTA Casimiro di Vincenzo, nato a Novegradi il 18 febbraio 1906, ex cassiere comunale;

OSTRIC Slata di Simeone, nata a Novegradi il 14 aprile 1910, insegnante elementare;

OSTRIC Vjekoslavo di Sime, nato a Novegradi il 15 ottobre 1917, insegnante elementare;

PARIC Oscar fu Giuseppe, nato a Castel Venier (Novegradi) il 18 ottobre 1912, contadino;

PARIC Anna fu Giuseppe, nata a Castel Venier il 17 ottobre 1919 (Novegradi), casalinga;

VERSIC Giuseppe di Pasquale, nato a Castel Venier (Novegradi) l'8 novembre 1921, cameriere;

ZUNIC Matteo di Pietro, nato a Castel Venier il 19 gennaio 1921, contadino;

KNESEVIC Giuseppe di Simeone, nato a Castel Venier (Novegradi) il 22 novembre 1922, contadino;

ZUNIC Bonaventura di Giovanni, nato a Castel Venier (Novegradi) il 17 luglio 1916, contadino;

MAGAS Giovanni di Giacomo, nato a Castel Venier (Novegradi), il 4 febbraio 1905, contadino;

ZUNIC Antonio di Giovanni, nato a Castel Venier (Novegradi), il 31 dicembre 1925, contadino;

KNESEVIC Branimiro di Simeone, nato a Castel Venier Novegradi il 22 novembre 1919, contadino;

Oni koji se do 22 juna provate u odlomak iz kojeg su se udaljili i prikažu pokoravajući se mjesnim policijskim snagama, biće, osim ako ne budu morali odgovarati direktno i lično za druga krivična djela, oslobođeni od kazne za krivično djelo sudjelovanja u oružanim četama ili njihovog organizovanja i biće, takođe, oslobođeni od sankcija koje se odnose na njihove obitelji i imovinu.

7 Juna 1942-XX

Slika 2.

bolnice, otac se svesrdno uključio u rad i na mnogim drugim područjima. Među ostalim, postao je i liječnik koludrica, benediktinki sv. Marije, čiji je samostan bio sravnjen sa zemljom. Preživljavale su u teškim uvjetima u zgradi Zmajevićeva sjemeništa, onog istog u kojem je moj otac kao školarac boravio pred gotovo trideset godina. Kod njih sam svirao glasovir, a časna majka "Benedikta Braun (čuvena po spašavanju neizmerno vrijedne zbirke umjetnina – danas 'Zlato i srebro Zadra'," pod cijenu vlastitog života i života njezinih koludrica), darovala mi je posrebnog psa terijera iz ostavštine svoga oca dr. Brauna. Nosio sam ga kući u naručju i bio tog trenutka vjerojatno najsretnije dijete u Zadru. U međuvremenu rodili su mi se sestra i brat, tako da nas je bilo troje djece, koji smo s nestrpljenjem čekali nedjeljno jutro, da se uvučemo u krevet k tati i mami, da nam tata priča priče o Medvjedu Brundu, ili izbor iz Najljepših priča klasične starine, o Islandskom ribaru, Šumi Striborovoj i Maliku Tintiliniću. Imao je i on Malika u dimnjaku rodne kuće u Čakovcu. Nakon priča slijedila je obvezna jutarnja gimnastika, a zatim kupanje i tuširanje, po mogućnosti u hladnoj vodi, što nam često nije bilo pravo, ali moralo se stisnuti zube i živjeti pod parolom – Zdrav duh u zdravu tijelu. Potom bi obično slijedila šetnja Novom rivom, pri kojoj je jedne zgrade usred zime mlađi brat pao u more pa je tata morao za njim skakati i spašavati ga iz ledene vode. Ja sam dobio manji bicikl pa bismo nedjeljom otišli na biciklima do obližnjih sela. Kao veliki ljubitelj prirode, tata je bio inicijator i osnivač planinarskog društva Liburnija, pa sam s njim prošao sve vrhove sjeverne Dalmacije, a potom proputovao gotovo čitavom "ex" Jugoslavijom, od Crne Gore i Makedonije, do Slovenije. Bio sam i na Triglavu, a moj rođak iz Zagreba, koji je tada bio u naponu snage i vrstan planinar, izjavio je da s nama više ne će u planine, jer je tata "nabio" takav ubitačan tempo da je poslije Gorenjske tjedan dana "bio u komi". Mene kao "klinca" nitko nije pitao ništa.

Od njegovih bliskih prijatelja najdraži mi je bio Joško Belotti, tata također Ivica, prerano preminulog otorinolaringologa. Barba Joško pričao bi o njihovim đačkim i studentskim danima i svim mogućim huncutarijama koje su izvodili, a tata bi se preznojavao i kolutao očima jer je želio da mi djeca o njemu mislimo kao o trjezvenom i ozbiljnom čovjeku, koji se gotovo nikada nije šalio i čiji je život bio život isposnika, na što bismo mi rekli: "Sveti Lovre". Ako je za ručak bila riba, on bi u znak žrtve pojeo glavu, "butarge" i jetru, osobito kovača. Tek kasnije i mi smo se željeli "žrtvovati" kad smo spoznali što te delicije znače.

U besprijeckorno urednom životu popodneveni kratki odmor – "pižolot" – bio mu je vrlo važan. Ja sam zbog svoga nemirnog duha, često taj odmor prekidao uz vrisku mlađe braće, tako da bi sve obično završavalo batinama. Stisni zube i trpi!

Na Kolovarama mi je živio stric, a njegov stan bio je "internat" pun djece, što njegove, što od druge braće i sestara. Tata je često dolazio na Kolovare u "inspekciju", da vidi kako im ide u školi i kako napreduju u učenju. Znajući da će doći, poslali bi "izvidnika na dočku", da ih na vrijeme izvijesti: "Dolazi barba!" Kako je stan u prizemlju zgrade, to bi nakon tatina ulaska svi poskakali kroz prozore, te on ne bi u stanu zatekao nikoga.

Pod stare dane – Domovinski rat

Stalni posjetitelj povijesnog arhiva i znanstvene knjižnice, iz čijih je izvora je crpio građu za veliki broj radova koje je objavio (130), dočekao je u 86. godini i Domovinski rat, treći u svom životnom vijeku, s mojom mamom, u krevetu paraliziranom već osam godina, kojoj je posvetio svu svoju ljubav i pažnju supruga i liječnika. Granate su padale i u neposrednoj blizini našega zadarskog stana, ali on nije htio napustiti mamu niti pak s njom ići u obližnje sklonište. Čitavo vrijeme rata ostao je uz nju u stanu. Jednom zgodom geler granate proletio mu je doslovce par centimetara od glave, probivši zid kuhinje, uništivši inventar dugačkog hodnika, završivši u kupaonici. Imam ga i danas za uspomenu. Sjećam se koliko se veselio akciji "Maslenica" (22. i 23. siječnja 1993.), kada je oslobođen i okupirani Novigrad. Kao vojni djelatnik među prvima sam bio tamo i našao naše kuće netaknutima, sa zapečaćenim vratima. Drugi dio priče o Novigradu bio je puno tužniji. I tako sve do 26. listopada 1993. navečer, kada mu je pozlilo. Slabo srce otkucavalo je posljednje otkucaje. Dr. Jović ga je dočekao po običaju srdačno, već je bio navikao na njegove sve učestalije posjete, osobito posljednjih nekoliko mjeseci. Stao ga je ohrabrivati, a otac mu je pribrano rekao: "Nemoj se, Albino, truditi, ja sam na odlasku. Putujem!" Preminuo je u kasnim noćnim satima, a toliko je toga još želio napraviti.

Kad bih ga jednom rečenicom želio opisati, glasila bi: "Živio je pod geslom – Rad, rad i samo rad!"

Oproštaj

Na najljepši mogući način odužile su mu se koludrice sv. Marije za sve ono što je u svom radom ispunjenom životu učinio, među ostalim i za njih.

"Dragocjena je u očima Gospodnjim smrt pobožnika njegovih." (Ps 116)

Štovana obitelj Jelić!

Bog Otac nas je obdario prijateljstvom i dobrotom u dičnoj osobi nezaboravnog Dr. Romana Jelića.

Koludrice Svete Marije nosit će trajnu i dragu uspomenu na pokojnika za sva učinjena dobra.

Želimo zajedno sa svima vama u subotu, 30. listopada u 8 sati u našoj crkvi Svete Marije slaviti misu zadušnicu za pokoj njegove plemenite duše i moliti Gospodara života i smrti da mu dade spokoj i život vječni!

Uz andeoski pjev naših benediktinki na svetoj misi zadušnici u crkvi sv. Marije, mi smo toga 30. listopada ispratili moga oca u život vječni, kako reče časna majka, a Ižani Zmaju Iškom:

Daj mu Bože gospodine, vični pokoj za svo ime,
Isukrste, sinu Marije, Amen!

Benediktinke Svete Marije
Opatica: Časna majka Anastazija Čizmin
Zadar, 27. listopada 1993.